

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2016 / Vol. XXXV / 1 / 7-16
Originalni naučni rad
UDK: 159.923.072
616.89-008.442.6

POVEZANOST MRAČNE TRIJADE SA AGRESIVNOŠĆU I SKLONOŠĆU KA TRAŽENJU UZBUĐENJA*

Tijana Mitov*
Vesna Gojković*
Jelena Dostanić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad,
Univerzitet Union, Beograd

U istraživanju smo pokušali utvrditi da li izraženost averzivnog karaktera, u čijoj osnovi se nalaze osobine mračne trijade (narcizam, makijavelizam i subklična psihopatija), mogu predvideti stepen i formu ispoljavanja agresivnog ponašanja. Drugi cilj je bio utvrditi da li se ove psihološke osobine mogu dovesti u vezu sa sklonošću za traženjem uzbuđenja, kao i da li postoje značajne polne razlike prema merenim varijablama. Na uzorku od 300 ispitanika (144 muškaraca), prosečno starih 23 godine, iz Novog Sada, primenjene su Skala za merenje mračne trijadeDTDD ($\alpha=0.86$; Jonason& Webster, 2010), Upitnik agresivnosti A-87, ($\alpha=0.95$; Žužul, 1987) i Skala traženja senzacija SSSV ($\alpha=0.80$; Zuckerman, 1994). Utvrđeno je da sve osobine mračne trijade statistički značajno predviđaju agresivno i nasilničko ponašanje, ali ne i sklonost ka traženju uzbuđenja. Suprotno očekivanom, subklična psihopatija, nije povezana sa traženjem uzbuđenja - ona u najvećoj meri doprinosi ispoljavanju svih tipova agresivnosti. Takođe, agresivnost kod naših ispitanika nije povezana sa sklonošću ka traženju uzbuđenja. Diskriminativnom analizom izdvojena je jedna značajna funkcija, koja potvrđuje da su makijavelizam, traženje uzbuđenja i agresivnost odlika muškog pola. Moguće je da su dobijeni nalazi rezultat merenja na nekliničkom uzorku, kojeg ne odlikuje sklonost ka rizičnom i opasnom ponašanju.

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

* E-mail: tijanamitovpsy@gmail.com

* E-mail: vesna_gojkovic@vektor.net

KLJUČNE REČI: mračna trijada (narcizam, psihopatija, makijavelizam) / agresivnost i traženje uzbuđenja

1. UVOD

Konstrukat mračne trijade, u psihologiju uvode Paulhus i Williams (2002), nakon meta-analize rezultata istraživanja koja su ispitivala odlike socijalno averzivnog ponašanja ljudi. Naime, potvrđeno je da različite forme maladaptivnog i amoralnog ponašanja, koje ne mora biti nužno antisocijalno, u značajnoj meri zavise od tri konceptualno zasebne, ali empirijski preklapajuće varijable ličnosti: makijavelizma, subkliničkog narcizma i subkliničke psihopatije (Furnham, Richards, Paulhus, 2013). Jonason i Webster (2010), između ostalog, potvrđuju da zaista postoji neki latentni konstrukat u njihovoj podlozi, poput interpersonalnog antagonizma, socijalne eksploativnosti ili nedostatka empatije. To je socijalno zlonameran karakter koji se ispoljava kroz bihevioralne tendencije kao što su samoreklamiranje, emocionalna hladnoća, dvoličnost i agresivnost (Paulhus, Williams, 2002). Istražujući maladaptivno ponašanje ljudi koji nisu osuđivani, autori su ustanovili da trijadične osobine dobro predviđaju agresivno ponašanje, sklonost ka riziku, impulsivno reagovanje (Jonason, Teicher, 2010; Jonason, Webster, Schmitt, 2009), socijalnu dominantnost, promiskuitet, konkurentnost, težnju da se bude broj jedan (Jonason, Wee, Li, Raskin, Terry, prema Jonason, Li, Buss, 2010), samopromociju, dominaciju, manipulativnost, emocionalnu hladnoću, superiornost, dvoličnost (Glenn, Sellbom, 2015). Istraživanja su takođe pokazala da se osobine mračne trijade najčešće prepoznaju kroz nasilništvo, agresiju i preferenciju rizika, odnosno, biranju poslova ili situacija koje drugi ljudi doživljavaju kao visoko opasne (Jonason et al., 2009). Poseban značaj uvođenja ovog konstrukta u psihologiju, autori vide u tome što se operacionalizuje zlo u ljudima, a koje nije uvek direktno vidljivo, i neretko se od strane okoline potkretljuje (Nevecka et al., 2013).

Sve tri varijable u okviru konstrukta su operacionalizovane dimenzionalno, što znači da su narcizam i psihopatija određene kao crte ličnosti a ne kao poremećaj ličnosti. Narcizam je izražena sklonost ka preuveličavanju sopstvene vrednosti devalviranjem drugih ljudi (Morf, Rhodewalt, 2001). Narcistične osobe karakterišu ekstremna taština, zauzetost sobom, arogantnost i osećaj da imaju ekskluzivno pravo na određene stvari (Raskin, Terry, 1988). Makijavelističku crtu ličnosti odlikuje negativno viđenje ljudske prirode i sklonost ka korišćenju negativnih interpersonalnih taktika: to su strategije usmerene na ličnu dobit, a sastoje se od tri glavne komponente: cinizma, manipulativnosti i načina razmišljanja prema kom cilj opravdava sredstvo. Osobe koje imaju izraženu crtu makijavelizma se odlikuju pragmatičnim i nemoralnim mišljenjem, strateškim i dugoročnim planiranjem, motivacijom koja je usmerena ka moći i novcu, obmanjivanjem i eksploatacijom drugih ljudi (Christie, Geis, 1970). Psihopatiju kao crtu ličnosti definišu tri facete – arogantan i obmanjujući interpersonalni stil, manjak afektivnog doživljavanja i impulsivan i neodgovoran stil ponašanja (Ali, Amorim, Chamorro-Premuzic, 2009; Blonigen et al., 2005). Smatra se da je od sve tri dimenzije mračne trijade

psihopatija najpodmuklije prirode, čemu u prilog ide i širok raspon samoopisa i bihejvioralnih obrazacakoji upućuju na različite vidove antisocijalnog ponašanja (Paulhus, Williams, 2002). Iako osobe koje imaju izraženu crtu psihopatije mogu da seadaptiraju u radnoj sredini (Babiak, Hare, 2006, premaBaughman et al., 2012), one su često destruktivne za sebe i za druge (Neumann, Hare, 2008, premaBaughman et al., 2012). Visok skor na skali psihopatije je takođe i negativno povezan sa visokim nivoom moralnog razvoja (Campbell et al., 2009).

Jedan od zaključaka koji proizilazi iz rezultata dosadašnjih istraživanja, a koji definiše i naš problem u ovom radu, jeste da su osobine mračne trijade značajni prediktori agresivnog, nasilničkog ponašanja, i da ih u značajnoj meri određuje osobina traženja uzbuđenja.

Postoji nekoliko razloga koji su nas motivisali da se bavimo istraživanjem ovog problema i koji čine ciljeve rada. Najpre, značajan porast nasilničkog ponašanja, posebno kada je reč o adolescentima, traži dodatni angažman naučnog, psihološkog pristupa u otkrivanju potencijalnih etioloških i korelativnih faktora ovog ponašanja, čime se vrši značajan doprinos prevenciji i terapiji. Drugo, agresivnost, posebno ona koja je uvijena u plašt *spodobnosti* makijavelizma i blještavi, *površni šarm* narcizma, se često potkrepljuje u vršnjačkom okruženju, jer se smatra socijalno poželjinim oblikom ponašanja, sve do trenutka kada postane eksplicitno antisocijalna (Brunell et al., 2008)pa je neophodno definisati rane oblike ispoljavanja i detekcije.U tom smislu, mogu se postaviti sledeća istraživačka pitanja: da li su osobe kod kojih postoji izraženost osobina averzivnog karaktera u većoj meri od ostalih spremne da ispolje nasilje u interpersonalnim odnosima?Da li ih odlikuje eksplicitna ili latentna agresivnost? Koja od osobina tog karaktera se može smatrati ‘nociocem’ agresivnosti? Da li se veći stepen pobudljivosti organizma, odnosno sklonost ka traženju novih izvora stimulacije, može smatrati korelatom u manifestovanju agresivnosti osoba sa trijadičnim osobinama. Konačno, interesovalo nas je da utvrdimo da li postoje značajne polne razlike prema stepenu posedovanja osobina mračne trijade, agresivnosti i traženja uzbuđenja.

2. METOD

Da bismo odgovorili na postavljena istraživačka pitanja, testirali smo uzorak od300 studenata u Novom Sadu, starosti između 19 i 27 godina, i to 144 muškaraca i 156 devojaka, primenom sledećih instrumenta:

1. za utvrđivanje stepena izraženosti osobina mračne trijade, koristili smo širu verziju Upitnika DTDD (Jonason, Webster, 2010), koji ima 22 ajtema u Likert formi petostepenog izbora, i koji meri narcizam, makijavelizam i psihopatiju. Upitnik je za potrebe istraživanja preveden sa engleskog jezika, iutvdena je visoka pouzdanost upitnika, $\alpha=0.86$.
2. za merenje agresivnosti, koristili smo Upitnik A- 87 (Žužul, 1987), koji meri pet tipova agresivnosti: fizičku manifestnu i latentnu agresivnost, verbalnu manifestnu i latentnu agresivnost, kao i indirektnu agresivnost. Test se pokazao kao visoko pouzdan, $\alpha=0.95$.

3. za merenje sklonosti ka uzbuđenju, koristili smo Uпитnik SSSV (Zuckerman, 1994), koji meri četiri dimezije: osetljivost na dosadu, traženje uzbuđenja, dezinhibiciju i traženje novog iskustva. Utvrđena je visoka pouzdanost, $\alpha=0.80$.

3. REZULTATI

3.1 Povezanost između osobina mračne trijade, agresivnosti i traženja senzacija

Primenom Pirsonovog bivarijatnog korelacionog metoda, testirali smo povezanost između psiholoških varijabli. U sledećoj tabeli (Tabela 1) prikazani su rezultati povezanosti između osobina mračne trijade i agresivnosti.

Kao što se iz tabele može videti, sve osobine mračne trijade statistički značajno koreliraju sa ukupnim skorom i svim tipovima agresivnosti, pri čemu jedino ne postoji korelacija između makijavelizma i verbalne latentne agresije. Takođe, evidentno je da ‘najubedljiviju’ povezanost osvaruje osobina psihopatije sa ukupnom merom agresivnosti. Dobijeni rezultati su potpuno očekivani i u skladu sa ranijim istraživanjima (Paulhus & Williams, 2002; Furnham, Richards & Paulhus, 2013)

Tabela 1. Povezanost osobina mračne trijade i agresivnosti

	Narcizam	Psihopatija	Makijavelizam
Agresivnost	.291**	.420**	.280**
Verbalna manifestna agresija	.290**	.369**	.265**
Fizička manifestna agresija	.305**	.303**	.352**
Indirektna agresija	.278**	.396**	.269**
Verbalna latentna agresija	.134*	.287**	.086
Fizička latentna agresija	.226**	.354**	.271**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Neočekivano drugačiji rezultati dobijeni su testiranjem povezanosti mračne trijade i osobina sklonosti ka uzbuđenju, što je prikazano u sledećoj tabeli (Tabela 2):

Tabela 2. Povezanost osobina mračne trijade i sklonosti ka traženju uzbuđenja

	Narcizam	Psihopatija	Makijavelizam
Traženje uzbuđenja	.210**	.079	.245**
Osetljivost na dosadu	.189*	.180**	.267**
Dezinhibicija	.320**	.095	.326**
Traženje iskustva	.013	.037	.023
Traženje uzbuđenja i avantura	.082	-.045	.099

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Rezultati ukazuju na to da ukupnu sklonost ka traženju uzbuđenja definišu narcizam i makijavelizam, ali ne i psihopatija. Osobe sa psihopatskim osobinama imaju jedino izraženu osetljivost na dosadu i ne odlikuje ih ni jedna druga osobina koja se odnosi na stepen pobudljivosti organizma. Interesantno je da traženje novog iskustva, kako i traženje uzbuđenja kroz avanture i rizik nisu u istom merenom prostoru sa osobinama mračne trijade. Takođe, značajno je i to da su dobijene korelacije slabijeg inteziteta, osim kada je reč o osobini dezinhibicije.

U sledećem koraku smo testirali povezanost između agresivnosti i sklonosti ka traženju uzbuđenja, i dobili smo takođe neočekivane rezultate. Naime, utvrđeno je postojanje samo dve, veoma slabe korelacije: dezinhibirane osobe su manifestno fizički agresivne ($r=.17$; $p < 0.05$), dok osobe koje vole nova iskustva izbegavaju direktne verbalne sukobe ($r= -.13$; $p < 0.05$).

3.2. Osobine mračne trijade kao prediktori agresivnosti i traženje senzacija

Kada je reč o odnosu između osobina mračne trijade i agresivnosti, primenom višestruke regresione analize, potvrđena je pretpostavka da osobine crnog trijasa značajno predviđaju promene u ukupnoj agresivnosti. Dobijen je koeficijent multiple korelacije $R= .45$, koji objašnjava oko 20,5% varijanse. Međutim, ako se pogleda parcijalni doprinos varijabli, koji je prikazan u sledećoj tabeli (Tabela 3), videćemo da makijavelizam ne učestvuje u promeni agresivnosti, narcizam ima vrlo slab uticaj, dok psihopatija ostvaruje najveći doprinos.

Primenom istog regresionog modela testirali smo odnos između osobina mračne trijade isklonosti ka traženju uzbuđenja. Dobijena je značajna predikcija ($R=0.27$) i osobine mračne trijade objašnjavaju svega 7% varijanse kriterijuma. U Tabeli 3 su, takođe, prikazani rezultati multiple regresione analize.

Tabela 3. Pojedinačni doprinosi osobina mračne trijade u predikciji agresivnosti i traženju senzacija

	Agresivnost		Traženje uzbuđenja	
	R ²	β	R ²	B
Osobine mračne trijade	.21**		.07*	
Narcizam		.144*		.117
Psihopatija		.346**		-.048
Makijavelizam		.063		.204**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Kao što se iz tabele može zaključiti, makijavelizam je jedina osobina mračne trijade koja učestvuje u traženju uzbuđenja: narcizam i psihopatija nisu statistički značajni prediktori.

3.3. Razlike u osobinama mračne trijade, agresivnosti i traženja uzbuđenja između prema polu

U cilju provere pretpostavke o postojanju statistički značajne razlike po polu prema merenim psihološkim varijablama, sproveden je postupak kanoničke diskriminativne analize. Dobijena je statistički značajna funkcija, koja objašnjava oko 22% varijanse razlike između grupa, što je prikazano u Tabeli 4.

Tabela 4. Rezultati kanoničke diskriminacione analize

Wilks' Lambda	Hi-kvadrat	Kanonička korelacija
.776	74.027	.473**

Tabela 5. Matrica strukture dobijene funkcije

	Funkcija
Fizička manifestna agresija	.436
Makijavelizam	.434
Fizička latentna agresija	.357
Osetljivost na dosadu	.354
Dezinhibicija	.315
Traženje uzbuđenja i avantura	.288
Verbalna manifestna agresija	.211
Verbalna latentna agresija	-.135
Traženje iskustva	-.128
Psihopatija	-.098
Narcizam	.093
Indirektna agresija	.054

Prikazani rezultati jasno govore u prilog opravdanosti pretpostavke da pol značajno diskriminišu osobine traženja senzacija, osobine agresivnosti i makijavelizma. Na pozitivnom polu dimenziji sa najvišim zasićenjem, nalaze se fizička manifestna agresija, makijavelizam, fizička latentna agresija, osetljivost na dosadu i dezinhibicija, što se može videti iz Tabele 5. Na osnovu položaja centroida grupa na funkciji (Tabela 6) na pozitivnom polu se nalaze muškarci, te je zbog toga, kao i zbog osobina koje je grade, funkcija nazvana *maskulnost*. Zaključujemo da su muškarci u značajno većoj meri fizički agresivni i skloni makijavelističkim interpersonalnim strategijama, ali su i dezinhibirani i osetljivi na dosadu.

Tabela 6. Položaj centroida grupa na funkciji

POL	Centroidi
Muški pol	.557
Ženski pol	-.514

Interesantno je da narcizam i psihopatija ne grade značajno polne razlike, ali se primećuje da se narcizam nalazi na muškom polu funkcije, dok je psihopatija na ženskom. Na osnovu dobijene funkcije maskulnosti 69,3% ispitanika je uspešno razvrstano.

4. DISKUSIJA

U radu smo pošli od paradigme o postojanju posebnog tipa averzivnog karaktera, koji definiše subklinički sklop ličnosti sklone asocijalnom i antisocijalnom ponašanju. Taj tip karaktera čine 'mračne' osobine narcizma, makijavelizma i subkliničke psihopatije. Kao što je u uvodnom delu rečeno, mnoga istraživanja su ukazala da visok stepen posedovanja mračnih osobina dobro predviđa agresivno i impulsivno ponašanje, posebno kod adolescenata, kao i sklonost ka rizičnim

ponašanjima, što smo mi našim istraživanjem želeli da proverimo. Neke rezultate smo očekivali, a neki su bili u suprotnosti od postojećih nalaza.

Najpre, dobili smo očekivanu pozitivnu povezanost osobina mračne trijade i agresivnosti, što znači da možemo predvideti da će osobe sa izraženijim trijadičnim osobinama biti agresivne i to kako fizički, tako i verbalno, direktno i indirektno ili latentno. Naravno, psihopatija ostvaruje najveći intezitet korelacija sa varijablama agresivnosti, što je u skladu sa prethodnim istraživanjima (Glenn, Sellbom, 2015; Jones, Paulhus, 2014). Međutim, dobili smo dva neočekivana rezultata o povezanosti merenih psiholoških varijabli, koja su u suprotnosti sa većinom ranijih istraživanja, a koja se odnose na osobinu traženja uzbuđenja. Prema ranijim nalazima (Glenn, Sellbom, 2015; Egan et al, 2005; Paulhus, Williams, 2002), potvrđena je visoka značajna korelacija mračne trijade sa svim dimenzijama traženja uzbuđenja (najmanja je bila kod traženja avantura i uzbuđenja). Naši rezultati međutim, pokazali su da ukupna sklonost traženja uzbuđenja značajno korelira sa narcizmom i makijavelizmom, s tim da je najveća povezanost utvrđena sa makijavelizmom, dok sa psihopatijom nije u korelaciji. Osobine traženja avantura i uzbuđenja koje donose rizične situacije, uopšte nisu u istom merenom prostoru sa trijadičnim osobinama. S druge strane, pokazalo se da je osetljivost na dosadu, nepodnošenje niske stimulacije nešto što u najvećoj meri provocira osobine trijade. U odnosu na agresivnost, takođe su utvrđene samo dve vrlo slabe značajne korelacije.

Primenom regresione analize potvrđena je značajna višestruka korelacija merenih varijabli, ali i to da ovu povezanost određuje prvenstveno psihopatija, dok makijavelizam nema uticaja na ukupnu agresivnost. S druge strane, makijavelizam je osobina koja u najvećoj meri određuje promene u sklonosti ka traženju uzbuđenja, dok psihopatija nije inkrementalno validna.

Osobe koje imaju visoke skorove na osobini traženja senzacija su nisko reaktivni na uobičajene spoljne stimulse, njima je neophodna intezivna i neobična stimulacija kako bi postigli optimalni, naviknuti nivo funkcionisanja. Stoga se ova crta često manifestuje kroz upuštanje u fizičke, socijalne, pravne i finansijske rizike radi samog iskustva rizika (Zuckerman, 1991; 2007). Naši rezultati govore o tome da će osobe sa izraženim trijadičnim osobinama, posebno sa psihopatskim sklopom, ispoljiti agresivno ponašanje pre nego sklonost ka traženju uzbuđenja. Traženje uzbuđenja, prvenstveno u formi dezinhibicije, odlika je osoba kod kojih dominira makijavelizam. Ovaj nalaz možemo dovesti u vezu sa strukturom uzorka. To su bili studenti, koji izgleda, dodatne stimulanse i izvore uzbuđenja nalaze u novim kontaktima sa drugačijim ljudima irazličitim mestima, koji pri tom ne nose moguću opasnost od izlaganja riziku ili neku neizvesnost. Oni vole dinamične zabave, povremeno konzumiraju različite supstance, promiskuitetni su i to je ono što ih uzbuđuje. Agresivno, nasilničko ponašanje, nije u službi dodatne stimulacije. Imajući u vidu da je suština makijavelizma u proračunatim i bezprizorno podlim strategijama manipulacije drugim ljudima, mogli bismo reći da im ova dezinhibicija otežava ovaj zadatak. Istovremeno, objašnjava zašto su makijavelisti spremni na sve kako bi došli do cilja, jer kada nešto zamisle da je njihovo i da im to pripada, na svaki način će pokušati da to pridobiju. Prosečne, uobičajene situacije koje podrazumevaju

obrazac ponavljanja, za njih su dosadne i bezlične, jer ne provociraju njihove sposobnosti "kombinovanja".

S obzirom da je utvrđena prosečna izraženost merenih psiholoških osobina na celom uzorku, moguće je dobijene rezultate objasniti uobičajenom formom adolescentskog ponašanja. Mladi koji imaju izraženiji socijalno averzivni karakter, skloniji su ispoljavanju agresivnosti, naročito ukoliko dominira psihopatija. Ipak, oni ne uživaju izlaganju riziku, gde sam osećaj opasnosti donosi posebno zadovoljstvo; za njih su karakteristične situacije rizičnog ponašanja koje donose korist. Moguće je da bi upoređivanjem rezultata dobijenih na uzorku osuđenih psihopata, upravo osobina traženja uzbuđenja bila diskriminativna.

Kada je reč o polnim razlikama, ranija istraživanja su pokazala da su sve merene psihološke varijable diferencijalne osobine muškog pola (Jonason et al., 2009; Ponzi et al, 2015). Ovaj nalaz je delimično potvrđen u našem radu: agresivnost, traženje uzbuđenja u formi dezinhibicije i osetljivosti na dosadu, kao i makijavelizam, su nešto što dominantno čini deo muškog polnog identiteta. Interesantno je da narcizam i psihopatija ne grade značajno polne razlike, ali se primećuje da se narcizam nalazi na muškom polu funkcije, dok je psihopatija na ženskom.

S aspekta evolucione teorije (Buss, 2008), mogli bismo reći da su vreme i kultura učinili značajan efekat na ispoljavanje muških osobina ličnosti: oni su ostali agresivni, i dalje se od muškaraca očekuje da budu hrabri, snažni i nepokolebljivi, ali više nije nužno da u prvi plan istaknu svoju bezosećajnost i slabu kontrolu impulsa, odnosno svoju blještavu pojavu. Još uvek govorimo o dominantnim i kompetitivnim strategijama muškog pola, ali danas pored agresivnosti tu dominaciju čini veći nivo optimalne pobuđenosti, temperament, sklonost ka novom, promenljivom i brzom načinu života. I naravno, provereni "način rada" odnosno, makijavelističke strategije, koje će najefikasnije zadovoljiti potrebe nacrtane prethodnim osobinama. A to znači da žene danas smatraju poželjnim muškarce koji ne prezaju od sukoba, bilo onih koji ostaju na verbalnom nivou ili se završavaju fizičkim nasiljem, koji voze brza kola, idu na "divlja" mesta, žive brzo i stalno su u pokretu, a sve to ostvaruju polulegalnim i amoralnim "kombinacijama".

Na kraju, u odnosu na postavljeno osnovno istraživačko pitanje, možemo zaključiti da osobine mračne trijade, koje definišu "loš" karakter predviđaju nasilničko i antisocijalno ponašanje, što može imati značajne implikacije u praktičnom radu sa mladima. Takođe, traženje novih iskustava i dezinhibirana ponašanja mladih, pre su odlika adolescentskog razvojnog perioda i uslova života, nego agresivnosti i trijadičnih osobina. Smatramo da bi nova istraživanja ovog problema, sa nekim drugim mernim instrumentima, ili na nekom drugom uzorku (osuđenici) možda dala drugačije rezultate i nova saznanja.

LITERATURA:

- (1) Ali, F., Amorim, I. S., Chamorro-Premuzic, T. (2009). Empathy deficits and trait emotional intelligence in psychopathy and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences*, 47, 758-762.

- (2) Baughman, H. M., Dearing, S., Giammarco, E. i Vernon, P. A. (2012). Relationships between bullying behaviors and the Dark Triad: A study with adults. *Personality and Individual Differences*, 52(5),571-575.
- (3) Blonigen, D. M., Hicks, B. M., Krueger, R. F., Patrick, C. J., i Iacono, W. G. (2005). Psychopathic personality traits: heritability and genetic overlap with internalizing and externalizing psychopathology. *Psychological Medicine*, 35, 637-648.
- (4) Brunell, A. B., Gentry, W. A., Campbell, W. K., Hoffman, B. J., Kuhnert, K. W. i DeMarree, K. G. (2008). Leader emergence: The case of the narcissistic leader. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(12),1663-1676.
- (5) Buss, D. M. (2008). *Evolutionary psychology: The New Science of the Mind*, Pearson Education, Boston.
- (6) Campbell, J., Schermer, J. A., Villani, V. C., Nguyen, B., Vickers, L., & Vernon, P. A. (2009). A behavioral genetic study of the Dark Triad of personality and moral development. *Twin Research and Human Genetics*, 12, 132–136.
- (7) Christie, R. & Geis, F. L. (1970) Studies in Machiavellianism. *Academic Press, New York*, 10–33.
- (8) Egan, V., Figueredo, A. J., Wolf, P., McBride, K., Sefcek, J., Vasquez, G. et al. (2005). Sensational interests, matingeffort, and personality: Evidence for cross-cultural validity, *Journal of Individual Differences*, 26, 11–17.
- (9) Furnham, A., Richards, S. C. i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of Personality: A 10 Year Review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3),199-216.
- (10) Glenn, A.L. & Selbom, M. (2015). Theoretical and empirical concerns regarding The Dark Triad as a construct, *Journal of Personality Disorders*, 29(3), 360-377.
- (11) Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432.
- (12) Jonason, P. K., Li, N. P. i Teicher, E. A. (2010). Who is James Bond?: The Dark Triad as an Agentic Social Style. *Individual Differences Research*, 8(2),111-120.
- (13) Jonason, P. K., Li, N. P., & Buss, D. M. (2010). The costs and benefits of the Dark Triad: Implications for mate poaching and mate retention tactics. *Personality and Individual Differences*,48, 373–378.
- (14) Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D., & Schmitt, D. P. (2009). The Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality*, 23, 5–18.
- (15) Jonason, P. K., Norman P. L., Webster G. D., Schmitt D. P. (2009): The Dark Triad: Facilitating a Short-Term Mating Strategyin Men, *European Journal of Personality*, 23, 5-18.
- (16) Jones, D. N., Paulhus, D. L. (2014): Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits, *Assessment*, 21(1), 28-41.
- (17) Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12, 177–196.
- (18) Nevicka, B., De Hoogh, A.H.B., vanVianen, A.E.M. & TenVelden, F.S. (2013). Uncertainty enhances the preference for narcissistic leaders, *European Journal of Social Psychology*, 43, 370–380.
- (19) Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
- (20) Ponzi, D., Henry, A., Kubicki, K., Nickels, N., Wilson, M.C., Maestripieri, D. (2015): The slow and fast life histories of early birds and night owls:their future- or present-orientation accounts for their sexuallymonogamous or promiscuous tendencies, *Evolution and Human Behavior*,36, 117-122.

- (21) Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principle-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity, *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 890–902.
- (22) Zuckerman, M. (1991): *Psychobiology of personality*, New York: Cambridge University Press.
- (23) Zuckerman, M. (1994): *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. New York: Cambridge University Press.
- (24) Zuckerman, M. (2007): *Sensation seeking and risky behavior*. Washington DC: American psychological association.
- (25) Žužul, M. (1989): *Agresivno ponašanje: Psihološka analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.

DARK TRIAD, AGGRESSION AND SENSATION SEEKING

This study examined whether personality traits defining the Dark Triad (narcissism, Machiavellianism and subclinical psychopathy) predict the extent and the mode of expression of aggressive behaviour. We also investigated association between the three Dark Triad traits and sensation seeking, and looked into gender differences across all four traits. To this objective, 144 males and 156 females from Nov Sad, Serbia (mean age 23 years) were administered: Dirty dozen dark triad scale ($\alpha=0.86$; Jonason & Webster, 2010), Aggression questionnaire ($\alpha=0.95$; Žužul, 1987) and the Sensation seeking scale ($\alpha=0.80$; Zuckerman, 1994). All three Dark Triad traits had significant positive correlations with aggressive and violent behaviour but not with sensation seeking. As expected, subclinical psychopathy was highly predictive of all modes of aggressive behaviour. Contrary to our expectations, subclinical psychopathy did not correlate with sensation seeking. In addition, we found no evidence for association between aggression and sensation seeking. Discriminant analysis provided evidence that high Machiavellianism, sensation seeking and aggression were predominantly found among the males. Somewhat unexpected pattern of our results is probably due to our use of a non-clinical sample that is not prone to risk taking behaviour.

KEY WORDS: Dark triad (narcissism, Machiavellianism, psychopathy) / aggression and sensation seeking